

Cada nom és un món: ELS ORÍGENS DELS PIFERRER DE VILASSAR

Aquestes notes són una autocorrecció. Hem vingut creient que el cognom Piferrer que veiem aparèixer per Vilassar vers el segle *xvi* tenia el seu origen en un enllaç matrimonial entre un hereu del mas Pi i un altre dels Ferrer, totes elles, conegudes nissagues del Vilassar del quatre-cents, unió de cognoms que hauria acompanyat la corresponent fusió de patrimonis familiars.¹ Darrerament, en no trobar enlloc l'enllaç Pi & Ferrer ni la unió de patrimonis, havíem plantejat una altra possibilitat: podia tractar-se d'una branca lateral dels Piferrer que detectem a Vilamajor al segle *xv* –d'aquests, descendeixen els actuals Piferrer de can Salvet–.² Finalment, tenim prou dades per demostrar que, en realitat, els Piferrer que apareixen per Vilassar al llarg del cinc-cents són descendents del mas Ferrer de la sagrera o mas de P[ere]. Ferrer –estava situat a l'actual jardí Sant Jordi– per simple derivació fonètica. Això ens permet completar des del segle *xiv* la genealogia que enllaci amb l'elaborada per Agustí Piferrer i Margarit a partir del segle *xvi*.³

Una de les notícies més antigues que hem localitzat dels Ferrer de Vilassar correspon a l'any 1337, quan Berenguer i Pere Ferrer –devien ser familiars– signen les paus amb un altre bàndol amb el qual estaven enfrontats:

«Conveni o Paus que feren Berenguer y Pere Ferrer de una part, y Guillem Safont y Ramon Pinol de altre; en poder y ma del S^r del Castell de Vilassar, en que los obliga baix pena de 500 & nos poguessen fer mal los uns als altres, y que fossen perpètuament amichs...»⁴

Aquests dos Ferrers generaren les dues grans branques que anem a seguir. Cap a l'any 1400, segons la consuetud parroquial de 1380-1410, trobem a Vilassar dos masos Ferrer que hauran d'afegir altres matisos per diferenciar-se entre si: el mas Ferrer de la Font i el mas P. Ferrer de la sagrera.⁵

EL MAS FERRER DE LA FONT, ABANS ESTRUCH

El mas Ferrer de la Font, abans Estruch –actual can Cudiñach– era resultat de l'enllaç matrimonial, en la primera meitat del segle *xiv*, entre un Ferrer i l'hereva del mas Estruch. Els Estruch foren una nissaga de ferrers que regentaven la ferreria de destret del districte castral: per exemple, per una sentència arbitral de l'any 1256, sabem que el ferrer de Vilassar Bernat Estruch, posseïa la ferreria en feu i directa

senyoria dels senyors del castell.⁶ En la primera meitat del tres-cents, en són els possessors Berenguer Ferrer Estruch (+1360) i Benvinguda.⁷ Foren heretats pel fill Bernat Ferrer (à) Estruch, que acumulà els masos Estruch i Verdaguer.⁸ Enllaça amb Guillemona Julià, filla del mas Julià, que aportà un dot de seixanta lliures. El seu germà fadristern Jaume Ferrer, signà capítols matrimonials amb una pubilla d'Allella.⁹ El mas Estruch depenia del monestir de Sant Marçal del Montseny i estarà entre els enfranquits de l'any 1365.¹⁰ Amb l'entrada dels des Bosc com a senyors del castell, a partir de la compra del senyoriu de 1348, es produeix un procés de refeudalització que també afecta la ferreria: el 1381 el possessor del mas Ferrer (à) Estruch i de la ferreria, Bernat Ferrer (à) Estruch, signa una concòrdia amb Pere des Bosc, per la qual li ven el mas que tenia en franc alou per 56 lliures, alhora que des Bosc li estableix aquest mas amb una entrada de 10 lliures. Bernat esdevé home propi amb totes les servituds, excepte els jornals a benefici del senyor, mentre sigui l'adjudicatari de la fàbrica que des Bosc li entrega, a canvi de la meitat dels lloçols i dels delmes afectats.¹¹ Suposem que això respon a què des Bosc volia i condicionava, a qui establia la ferreria, a què fos home propi seu.

Aquest Bernat serà heretat pel seu fill, anomenat també Bernat Ferrer, el qual enllaçarà en dues ocasions: primer, amb Antònia Pons i, en enviduar, amb Angelina Ferragut.¹² Aquest darrer Bernat és el que tenim menys documentat. Seguint el patrimoni familiar, suposem que el seu fill hereu fou Salvador, que enllaçà el 1428 amb Clara Tió (à) Pomet. Era filla de Joan Tió (à) Pomet i Sància de Premià, els quals la dotaren amb quaranta lliures, i ell li féu un escreix de la meitat.¹³

D'aquest darrer matrimoni hem detectat dos fills: l'hereu Salvador i Eufrasina, la qual enllaçà el 1478 amb Sadurní Genís Tolrà, hereu del mas Genís Tolrà –actual can Recoder de plaça–. Aquest fill Salvador es casarà amb Eulària. D'aquest darrer matrimoni, en coneixem dos fills: l'hereu, Segimon Ferrer de la Font (+1530), que es casarà amb Margarida Ferrer (à) Vehil, filla d'un fadristern dels Ferrers del mas P. Ferrer que veurem tot seguit, mentre el fill Joan enllaçarà el 1527 amb una pubilla dels Vehil de la Serra...¹⁴

EL MAS P. FERRER

El mas P. Ferrer de la Sagrera és el nom que rep aquest mas a finals del tres-cents, per tal de diferenciar-lo del Ferrer de la Font. El nom correspon a successius Pere Ferrer que l'habitaren, i reflecteix la seva ubicació dins l'espai de la sagrera de l'església parroquial, a diferència del Ferrer de la Font. Està sota domini del priorat de Sant Pere de Clarà (Argentona), el panteó funerari dels senyors del castell. L'any 1326 detectem un primer Pere Ferrer entre els parroquians cridats a declarar amb motiu de la visita pastoral del bisbe.¹⁵ A la segona meitat del tres-cents l'habitava un altre Pere Ferrer, el qual havia enllaçat amb Francisca Joan, filla d'un pagès de Teià, amb un dot de quaranta-sis lliures.¹⁶ Amb tot, el matrimoni no devia funcionar gaire bé: el setembre de 1379, amb motiu d'una visita pastoral, Pere Ferrer era acusat, després d'haver abandonat la seva muller, de tenir públicament una concubina.¹⁷

Veiem la constitució del conjunt de la propietat que posteriorment es coneixerà com a mas Piferrer. Trobem en Pere Ferrer en l'acta d'enfranchiment de 1365 dels masos que havien estat sota domini del monestir de Sant Marçal, amb el «mas o borda d'en Jasset on viu Pere Ferrer».¹⁸ L'any 1378 ampliava la seva propietat amb un hort que li establia Genís Estrany (à) Diumer, el qual era a «la sagrera de Vilassar al costat de la rectoria, que afronta a orient i migdia amb honors del mateix Ferrer, a ponent, amb honors de Bernat Aimeric del mas Isern i, a tramuntana, amb Berenguer Agell; amb pacte que dit Ferrer ha d'obrir un camí envers orient».¹⁹ L'any 1437 Pere ampliava la seva propietat per l'altra banda del «camí que va a Mataró» –actual carrer de la mestra Viladrosa–, comprava una peça de terra composta de tres feixes amb regadiu, la qual corresponia aproximadament als actuals espais del bar del Centre Vilassarenc, la casa d'en Pau Ubach i la part de l'entrada de la plaça del Teatre.²⁰

L'hereu de Pere serà el fill gran Antoni Ferrer, el qual signarà capítols amb Constança, filla de Pere Jofrè d'Òrrius. En segones núpcies, enllaçarà amb Constança Ledó.²¹ El fill hereu serà un altre Pere Ferrer, el qual enllaçarà el 1428 amb Francisca, filla de Salvador Pons de Vilassar. Aquests aportaran un dot de quaranta lliures i se'ls farà el tradicional escreix de la meitat.²²

D'aquest matrimoni de Pere Ferrer amb Francisca Pons, en coneixem tres fills que s'especialitzaran seguint les pautes que detectem en altres famílies pageses mitjanes de l'època: l'hereu, Pere, es quedarà al mas, el segon, Bartomeu, es casarà amb la pubilla hereva dels Nadal de Llavaneres i adoptarà aquest àlies, i el fill Joan s'establirà a Barcelona com a boter. L'hereu Pere enllaçarà amb Angelina Estrany (+1502), filla d'uns pagesos vilassarencs que la dotaren amb trenta lliures.²³

La següent generació és la menys documentada de totes les que estudiem. L'hereu de Pere i Angelina serà el fill Gabriel (+1502), el qual enllaçarà amb Antònia Blanch, filla del pagès vilassarenc Jaume Blanch. El fill segon serà Arnau, el qual enllaçarà el 1483 amb Eufayna Vehil, pubilla hereva dels Vehil de la Serra, cognom que adoptarà com a àlies associat al patrimoni heretat. Ja hem vist que una filla enllaça amb els Ferrer de la Font...²⁴

Com a fill hereu de Gabriel i Angelina trobem Cebrià Piferrer (+1558), el qual ja enllaça amb el quadre genealògic que elaborà Agustí Piferrer. Cebrià Piferrer es casà tres vegades, la primera, amb Eulàlia Mallol (à) Agell, filla de Bernat Mallol (à) Agell de Cabrera, que la dotà amb cinquanta lliures; la segona, amb Alexandra i, la tercera, amb Elisabet, vídua de Pere Antic Martí de Cabrera, també dotada amb cinquanta lliures...²⁵

La primera confessió que coneixem del mas Ferrer és de l'any 1560 i correspon a Gabriel Piferrer (1528-1598), fill de Cebrià. En ella, per estar sota senyoriu del priorat de Sant Pere de Clarà, Gabriel es defineix com a «home propi soliu habitant i afocat al dit monestir prestant a vos sacrament i homenatge» i, entre les seves obligacions, ha de pagar tres sous anyals per a la redempció dels sis mals usos

d'acord amb la sentència arbitral de Guadalupe de 1486. Confessa el mas Ferrer «el predit mas tinc jo i els meus predecessors des de llarg temps per dit Priorat de Sant Pere de Clarà i sota domini i franc alou seu a cens de dos sous i deu diners». També declara sota senyoriu del priorat la peça de terra comprada el 1437 i una altra peça de terra de quatre homes de cavadura a Vallmorena.²⁶

L'evolució del nom del mas ha estat una procés que ha ocupat dos segles, el xv i el xvi. Veiem-ne algunes dades:

- Enfranchiment 1365: mas o borda d'en Jasset on viu Pere Ferrer
- Consueta 1380-1410: mas Pere Ferrer de la Sagrera
- Donació 1403: mas P. Ferrer
- Testament Antoni Ferrer 1428: mas P. Ferrer
- Àpoca dotal 1517: mas Pefferrer
- Baptisme 1527: «fil de Sebrà Pe fferrer»²⁷
- Capítols matrimonials 1528: «Sabrià Pi Farrer, fill de Gabriel Farrer»
- Òbit 1531: «albat de pi ferrer»
- Òbit 1546: «na Margarida Piferrera, donzela, fila de Cebrià Piferrer»²⁸
- Confessió 1560: mas Ferrer de Gabriel Pi Ferrer
- Confessió 1579: mas Pifarrè de Gabriel Pifarrer

Veiem que és Cebrià Piferrer (1503-1558) el primer que assumeix clarament el nou cognom en els papers, probablement per diferenciar-se dels altres familiars Ferrer de l'època.

ELS PIFERRER DE CAN SALVET

Mercè Aventín, en el seu treball sobre el Vallès Oriental, parla d'un Bartomeu Piferrer que viu a Vilamajor i mor vers l'any 1501. Nomena hereu el seu nebot Miquel Piferrer, que continua la nissaga del mas Piferrer o Ferrer.

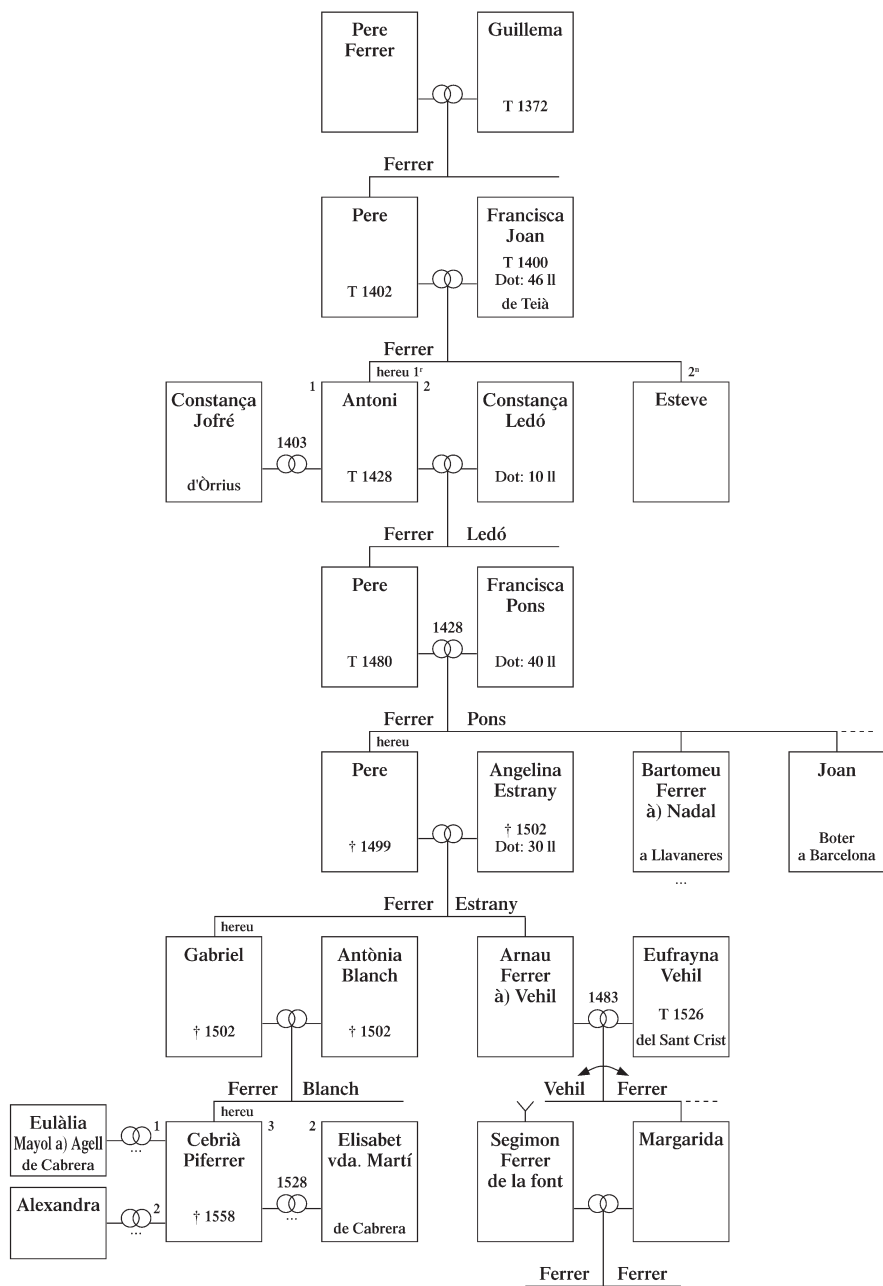
Hem aconseguit aclarir força la successió d'aquesta masia, des de la segona meitat del cinc-cents fins als Piferrer de can Salvat. En la segona meitat del sis-cents, hi trobem el pagès Pere Piferrer casat amb Eleonor. Foren heretats pel seu fill Francesc Piferrer, el qual es casà en dues ocasions, primer amb Astàsia i, en enviduar, en segones núpcies, amb Paula. L'hereu d'aquest Francesc fou Bartomeu Piferrer, fill del segon matrimoni.²⁹

Francesc Piferrer, «propietario del mas Piferrer del molí», mor el 1662, el fill Bartomeu Piferrer continuarà com a pagès a Vilamajor i, pocs mesos després, signarà capítols matrimonials amb Paula Bachs, filla d'Esteve Bachs i Maria, una altra nissaga de pagesos de Vilamajor. Una germana seva, sor Anna Maria Piferrer, serà beata de la Tercera Regla del pare Sant Domènec de Barcelona. Aquest contacte amb la ciutat creiem que és clau per entendre els passos a ciutat que donarà la nissaga.³⁰

Aquesta Paula Bachs és la que fa el salt social a ciutat. Entre els marmessors del seu testament, ja plenament barceloní, hi trobem l'abat de Ripoll, la noble Maria de Padellàs i Pastor i el fill Felip, que consta com a cirurgià. A més, entre els seus fills, hi detectem Joan Piferrer, que en aquell any 1692 consta com a «estudiant en gramàtica».³¹

Aquest Joan Piferrer i Bachs (1675-1750) s'establirà a ciutat com a llibreter i impressor i iniciarà aquesta coneguda nissaga. A principis de la dècada de 1690 (a la mort de la mare, 1692?) entrarà a treballar a la impremta de Josep Llopis, també al gremi de llibreters el 1698 i, a la mort d'aquest, constituirà una companyia amb la seva vídua per tirar endavant el negoci, del qual serà l'administrador i que, a partir d'aquest moment, portarà el seu nom, el 1702 es casarà amb la filla de Llopis...³²

Benet Oliva i Ricós
Per a comentaris: benetoliva@yahoo.es

Arbre genealògic dels Piferrer.³³

NOTES

- 1.- BENET OLIVA I RICÓS, *Els orígens de la primera industrialització del rerepaís*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1999), 387.
- 2.- MERCÈ AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals*, Columna (Barcelona 1996), 355 i 362-363.
- 3.- AGUSTÍ PIFERRER I MARGARIT, *De Piffarrer a Piferrer, segles XV-XX*, edició a cura de Lluís Morte i Piferrer (Barcelona 2003).
- 4.- BC-APMM-517, plec Vilassar, anotació núm. 182, 13-XI-1337.
- 5.- APSG-VD, capsa *diversorum*, D-128, consuetud de la parròquia de Vilassar (aprox. 1380-1410). A BENET OLIVA I RICÓS, *El plet de l'escó*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2005), 328-338.
- 6.- Arxiu del castell de Vilassar, *Speculum*. A JOSEP VILADEMUNT I CORNEY, "Estratègies humanes d'ocupació del territori, el cas de Vilassar de Dalt", treball inèdit (Vilassar de Dalt 2002), 172.
- 7.- APSG-VD, manual 1, f. 109, 1356, òbit de Benvinguda; i f. 113, 24-1-1360, òbit de Berenguer Ferrer.
- 8.- En un establiment de 1415 de Miquel des Bosc a Pere Pi del farraginal del castell, podem llegir que afronta «a tramuntana, part amb honor que fou del mas Verdaguer i que ara és de Bernat Ferrer, ferrer, i part amb un altre honor del mateix Bernat Ferrer». Museu Vilassar de Dalt, fons Armengol, pergami núm. 3, 9-IX-1415, establiment.
- 9.- APSG-VD, manual 4, f. 135^{r-v}, 12-III-1381, època dotal B. Ferrer & G. Julià; i f. 168^v-169^r, 4-I-1383, definició i època de J. a B. Ferrer; manual 3, f. 106^r, 28-X-1409, testament de B. Ferrer; i f. 108^v, 2-I-1417, testament de Guillemona, muller de B. Ferrer.
- 10.- PERE BENITO I MONCLÚS, «Violències feudals i diferenciació social pagesa. Els homes de Sant Marçal del Montseny a Vilassar i a Argentona a la segona meitat del segle XII», *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria*, núm. ??? (Mataró, abril 1990), 15-27.
- 11.- BC-APMM-517, plec Vilassar, anotació núm. 443, 27-IX-1381, concòrdia. També a Arxiu del castell de Vilassar, *Speculum*, 92, 20-III-1381, concòrdia; citat a JOSEP VILADEMUNT, *op. cit.*, 172-173.
- 12.- APSG-VD, manual 4, f. 170^{r-v}, heretament de B. Ferrer al seu fill Bernat del mas Ferrer; f. 171^{r-v}, 1383, època dotal B. Ferrer & A. Pons; manual 5, f. 102^v, 1399, època dotal B. Ferrer & A. Pons; i f. 144^v-145^v, 14-II-1397, època dotal B. Ferrer & Angelina Ferragut; manual 3, f. 59^v, 11-IX-1391, testament d'Antònia, muller de B. Ferrer; i f. 70^r, 28-VI-1397, testament d'Angelina, muller de B. Ferrer.
- 13.- BC-APMM-517, plec Vilassar, anotació núm. 154, 27-VI-1428, «Mas Estruch», època dotal.
- 14.- APSG-VD, capsa capítols matrimonials núm. 49, 16-VI-1527, J. Ferrer & C. Vehil de la Serra; i núm. 358, 16-VIII-1478, S. Genís Tolrà & E. Ferrer; manual 9, f. 69^r, 25-V-1512, època dotal S. Ferrer de la Font & M. Ferrer (à) Vehil; òbits-1, f. 17, 28-XI-1530, Eulàlia Ferrer; 29-XI-1530, Segimon Ferrer de la Font; f. 17^v, 29-XI-1530, Eulàlia Ferrer; manual 14, f. 15^{r-v}, 24-III-1529, testament d'Eulàlia, muller de Salvador Ferrer; f. 25^v-26^r, 21-I-1530, testament de Segimon Ferrer de la Font.
- 15.- PERE BENITO I MONCLÚS, *Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1992), 149.

- 16.- APSG-VD, manual 2, f. 65^{r-v}, 1372, època dotal P. Ferrer & F. Joan; manual 3, f. 92^{r-v}, 27-II-1400, testament de Francisca, muller de P. Ferrer; i f. 94^{bisv}, 20-IV-1402, testament de Pere Ferrer.
- 17.- BENITO, *Les parròquies*, 225.
- 18.- Arxiu Municipal d'Argentona, doc. núm. 42. A MONTSERRAT RICHOU I LLIMONA, *Aproximació a la història d'Argentona a la Baixa Edat Mitjana* (Argentona 1987), 113 i 209.
- 19.- BC-APMM-490. Citat a JOSEP VILADEMUNT, *op. cit.*, 143.
- 20.- AHPB, sig. 378/18, notari Joan Carles, capbreu de les rendes del priorat de Sant Pere de Clarà 1502-1504 i 1578-1580, f. 42^{r-v}, 3-VII-1579, confessió de G. Piferrer.
- 21.- APSG-VD, manual 5, f. 79^v-79^{bisr}, 1403, donació herència i època dotal.
- 22.- APSG-VD, manual 6, f. 46^r-48^r, 8-II-1428, donació del mas P. Ferrer i compromís dotal; i f. 67^{r-v}, 14-V-1432, època dotal.
- 23.- APSG-VD, capsa *diversorum*, D-111, 13-I-1471, època dotal P. Ferrer & A. Estrany; manual 8, f. 188^r, 25-III-1480, testament de Pere Ferrer; òbits-1, f. 57^v, 19-I-1499, Pere Ferrer; i f. 71^v, 28-XI-1502, àngela Ferrer.
- 24.- APSG-VD, òbits- 1, f. 69, 8-XI-1502, A. Ferrer, i f. 72, 9-XII-1502, G. Ferrer; manual 9, f. 69^r, 25-V-1512, època dotal A. Ferrer & E. Vehil de la Serra; manual 10, f. 20^r, 17-III-1517, època d'una missa d'Eulària Pefferrer. ACB, esposalles-4, f. 24^r, 24-XI-1483, A. Ferrer & E. Vehil.
- 25.- APSG-VD, manual 9, f. 79^v-80^r, 3-XII-1517, època dotal C. Piferrer & E. Mallol. AHPB, sig. 268/38, notari Pere Saragossa, plec capítols matrimonials, s/n, 23-XI-1528, S. Pi Farrer & E. vídua Martí...
- 26.- AHPB, sig. 378/41, notari Joan Carles, capbreu de les rendes del priorat de Sant Pere de Clarà 1559-1561, f. 10^{r-v}, 29-XII-1560, confessió de G. Piferrer. Altre a sig. 378/18, notari Joan Carles, capbreu de les rendes del Priorat de Sant Pere de Clarà, 1502-1504 i 1578-1580, f. 42^r, 3-VII-1579.
- 27.- APSG-VD, baptismes-I, f. 35, 27-I-1527, Antònia Pe fferrer.
- 28.- APSG-VD, òbits-2, f. 21, 20-II-1531; i f. 64^v, 28-VI-1546.
- 29.- Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), manual 109, testament núm. 105, 3-IX-1662, Francesc Piferrer.
- 30.- ADB, arxiu parroquial de Vilamajor, llibre matrimonis 6, f. 75^r, 12-XII-1662, B. Piferrer & P. Bachs; llibre 14, f. 341^r, 15-IX-1662, sepultura de F. Piferrer. AHPB, sig. 761/128, notari Josep Güell, II testaments, f. 21^r-22^v, 3-IX-1681, testament de sor A.M. Piferrer.
- 31.- AHPB, sig. 761/129, notari Josep Güell, III testaments f. 76^r-77^v, 24-VII-1692, testament de P. Piferrer i Bachs.
- 32.- AHPB, notari Lluís Cases, manual XXV, f. 428^v-434^v, 21-IV-1699, constitució companyia de la botiga de llibreter de J. Piferrer; notari Fèlix Avellà, II testaments, f. 63^v-64^r, 21-VIII-1743, testament de Joan Piferrer. F. XAVIER BURGOS & MANUEL PEÑA, «Imprenta y negocio del libro en la Barcelona del siglo XVIII. La casa Piferrer», *Manuscrits*, núm. 3, 181-216.
- 33.- Agraïeix al senyor Josep Samon i Forgas el fet d'haver informatitzat l'arbre genealògic.